प्रेस विज्ञप्ति

आदिवासी जनजातिहरुको अर्थपूर्ण सहभागिता, छलफल र परामर्शसमेतबाट वञ्चित गरी संविधानसभाबाट जारी गरिएको नेपालको संविधान, २०७२ले आदिवासी जनजातिको आधारभूत अधिकारहरुको गम्भीर उल्लंघन गरेको छ । नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ (यसपछि अ.संविधान भनिएको)को प्रस्तावनामा जनताले आफ्नो लागि आफैं संविधान बनाउने किटान गरिएको छ । अ.संविधानको धारा ४को व्यवस्था अनुसार आदिवासी जनजाति स्वत: जनता भएकोमा विवाद छैन । आदिवासी जनजातिलाई कानूनी रुपमा छुट्टै पहिचान भएका जनताको रुपमा मान्यता दिएको छ । त्यसैले ती जनताको पृथक र स्वतन्त्र आवाज संविधान निर्माणमा मुखरित गर्न अ.संविधानको धारा ६३(३)(ग)मा आदिवासी जनजातिहरुको छुट्टै २६ सीट भित्रबाट प्रतिनिधित्वको व्यवस्था गरिएको हो । त्यस व्यवस्था संविधानसभामा प्रतिनिधित्व नभएका आदिवासीहरुको भएको हुनाले राजनीतिक पार्टीले भागवण्डा गर्न मिल्दैन भनी श्री सर्वोच्च अदालतले निर्देशनात्मक आदेश गरेको छ ।

त्यस्तै आदिवासीहरुको अधिकार हेर्ने संयुक्त राष्ट्रसंघको विशेष समाधीक्षक प्रा. जेम्स अनाया तथा संयुक्त राष्ट्रसंघको जातीय विभेद अनुगमन समितिले संविधानसभामा आदिवासीहरुले आफ्ना संघसंस्थाबाट चयन गरेर पठाएका स्वतन्त्र (पार्टीको करकाप नलाग्ने) प्रतिनिधित्व गराउनु पर्ने, त्यसले मात्र स्वतन्त्र रुपले संविधान निर्माणमा आफ्ना विषय राख्न पाउने अधिकार सुनिश्चित हुने, अन्यथा नेपालले अपूरणीय क्षति व्यहोर्नु पर्नेछ भनी अग्रीम चेतावनीपत्र पटक-पटक पठाएको थियो । यी सम्पूर्ण कुराहरुलाई वेवास्ता गर्दै उल्लिखित तीन दलले उक्त २६सीटमा आफ्ना कार्यकर्तालाई भर्ति गरेको मात्र होइन, आदिवासीको अधिकारको विषयमा संविधानसभामा उनीहरुले राखेका एजेण्डासमेत बलपूर्वक सम्बन्धित पार्टीहरुद्वारा फिर्ता लिन लगाइयो । आदिवासी जनजाति सभासदहरुलाई संविधानसभाभित्र ककस गठन गर्न सख्त मनाही गरी संगठित आवाजसमेत उठाउन दिइएन । यो कार्य आफैंमा गैरसंवैधानिक तथा आई. एल. ओ. महासन्धि नं १६९को धारा ६, यु एन ड्रिप को धारा १८ र १९ले प्रत्याभूत गरेको सहभागिताको विपरीत छ ।

जनतालाई संविधानका मस्यौदामाथि सुझाव प्रस्तुत गर्ने समय २ दिन मात्र दिइएको, त्यसमा पनि वन्द कोठा भित्र, जिल्ला सदरमुकाममा मात्रै केन्द्रित राखियो । आदिवासी समुदायमा मस्यौदा लगिएन, न त उनीहरुको मातृभाषामा सूचना नै दिइयो । थाहा पाउने केही आदिवासीहरुसमेत सुझाव दिन जाँदा रोक्ने काम भयो र जबरजस्ती सुझाव दिन खोज्दा कतिपय ठाउँमा प्रहरी लगाएर धड्पकड गराइयो । सुझाव संकलन गर्दा एकलौटी रुपले यी तीन पार्टीका सर्मथक र कार्यकर्ताहरुलाई मस्यौदामा निर्देशित सुझाव दिन लगाइयो र ती सुझावहरु सार्वजानिक पनि गरिएन ।

संविधान लेखनबाट प्रक्रियागत ढंगले पाखा लगाइएपछि आदिवासी जनजाति तथा मधेशी जनताहरुले आफूसँग गरिएको समझौता अनुरुप पहिचानसहितको स्वायत्त प्रदेश, स्वशासित तथा विशेष क्षेत्र, आत्मनिर्णयको अधिकार सुनिश्चित भएको संविधान जारी गर्नुपर्ने लगायतका माग राखी गरिएको शान्तिपूर्ण आन्दोलनमा सरकारले सेना परिचालन गरेर निहत्था जनताहरुलाई निर्ममतापूर्वक दमन गऱ्यो । यस प्रेस विज्ञप्ती जारी गर्दासम्म नाबालकसहित ४० भन्दा बढिको मृत्यु भइसकेको छ । कैलाली जिल्ला टीकापुरका सबै थारु युवाहरु सेनाको कार्वाहीका कारण गाउँबाट लखेटिएका छन् । कर्फ्यु लगाइएकै समयमा थारुहरुको घर तथा सम्पति जलाउने र लुट्ने

काम भएको छ । सेना परिचालन आन्दोलन भएका ठाउँमा गरिएको भनिए तापनि त्यो अप्रत्यक्ष रुपमा थारु, आदिवासी, मुस्लिम, मधेशी लक्षित रहेको छ । मारिनेहरुमा यिनै समुदायका मानिसहरु पर्नाले पनि सोही कुराको पुष्टि हुन्छ ।

तसर्थ, तीन पार्टी भने पनि ती पार्टीहरुलाई नियन्त्रण गर्ने एउटै समुदाय (बाहुन र ब्राम्हणकृत क्षेत्री)का केही नेताहरुले उनीहरुको राजनीति र आफ्ना समुदायको स्वार्थ अनुरुप जारी गरेको संविधानमा आदिवासी जनजातिको स्वामित्व र अपनत्व रहन सक्दैन । सेना परिचालन गरी संविधानसभाको निर्वाचन र संविधान निर्माण गरिएको संविधान लोकतान्त्रिक र जनताको संविधान हुनै सक्दैन । विधि र प्रक्रिया तथा मानवअधिकार विपरीत र सेनाका घेराभित्र जारी गरिएको संविधानको कुनै वैधानिकता नरहने ठहर गर्दछौं ।

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ मा अग्रगामी संविधान निर्माण गर्ने, त्यसको निम्ति राज्यको अग्रगामी पुनर्संरचना गर्ने, खासगरी मधेशी जनता र आदिवासी जनजातिको चाहना बमोजिमको स्वायत्तता र स्वशासन भएको प्रदेश बनाउन अ. संविधानको पाचौं संशोधनबाट धारा १३८ व्यवस्थित गरिएको हो । यो व्यवस्था मधेश विद्रोह र आदिवासी जनजाति आन्दोलनसँग भएका समझौता अनुरुप राखिएको हो । पहिचानको पाँच र सामर्थ्यको चार आधारमा गरिएको संघीय प्रदेश तथा स्वायत्त, विशेष र संरक्षित क्षेत्रहरुको व्यवस्था गरिएको छ । यस व्यवस्था विपरीत मधेशी र आदिवासी जनजातिले अधिकार नपाउने गरी नामांकन विनाको ७ प्रदेश प्रस्तुत गरिएको छ । त्यसमा हाम्रो गम्भीर आपत्ति र असहमति रहेको छ ।

अन्तरिम संविधानमा किटान गरिएको धर्मनिरपेक्षतालाई परिभाषा राखी विकृत बनाई सनातन धर्मको रक्षा गर्ने भने तापनि हिन्दुधर्म मात्र(नेपाली बृहद शब्दकोशको परिभाषा अनुसार सनातनले वर्तमानमा हिन्दुधर्म जनाउने)को राज्यले पृष्ठपोषण गर्ने व्यवस्था गरेको छ । यसबाट अरु धर्मप्रति विभेद मात्र होइन, हिन्दुवर्णवादी व्यवस्थालाई घुमाउरो तरिकाले संस्थागत गरिएको छ । यो व्यवस्थाले प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्षरुपमा एक जातिको मात्र विशेष अधिकार सुनिश्चित गरेको छ । यस अर्थमा नया संविधान आफैमा नेपाल पक्ष रहेको सबै प्रकारको जातीय विभेद उन्मूलन गर्ने महासन्धि, १९६९को परिभाषा अनुसार जातीय हिसाबले विभेदकारी छ । त्यसर्थ यो संविधानले आगामी दिनमा जातीय विभेदको निरन्तरता कायम राख्ने छ । यसको प्रत्यक्ष नकारात्मक असर आदिवासी जनजाति, मधेशी, दलित, मुस्लिम, महिलालाई पर्नेछ ।

मौलिक हक जस्ता गम्भीर विषयलाई तीन वर्षभित्रमा राज्यले आवश्यकता अनुसार कानून बनाएर लागू गर्ने भन्ने व्यवस्था गरी नागरिकको जीउधनलाई असुरक्षित बनाइएको छ ।

मातृभाषा बोल्ने नागरिकलाई अप्रत्यक्ष रुपमा नेपाली होइन भन्ने अर्थ लाग्ने र उनीहरुको भाषालाई संघमा र प्रदेशमा पनि सरकारको कामकाजको भाषाको रुपमा चलाउन नसकिने गरिएको छ ।

पहिलो संविधानसभामा सहमति भएका विषयलाई दोस्रो संविधानसभाले स्वामित्व ग्रहण गर्ने भनिए तापनि पहिलो संविधानसभामा सहमति भएका विषयहरु जस्तै अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनको महासन्धि नं १६९ र आदिवासीहरुको अधिकार सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय घोषणापत्र, २००७ अनुरुपको आत्मनिर्णयको अधिकार, आदिवासीहरुको प्रथाजनित कानूनको न्याय प्रणालीमा मान्यता, भूमि तथा प्राकृतिक स्रोतमा अधिकार, पूर्ण जातीय समानुपातिक समावेशीलगायतका थुप्रै व्यवस्था कटौती

गरेर ल्याएको संविधान अग्रगामी नभई पश्चगामी भएको हुनाले यसले आदिवासीहरुलाई न्याय नगर्ने हाम्रो ठहर छ ।

विगतमा ल्याइएका संविधान, कानून र राज्यको जातिवादी व्यवहारका कारणले आदिवासी जनजातिहरु दोस्रो दर्जाका नागरिक तथा कतिपय लोपोन्मुख अवस्थामा पुगेको संकटपूर्ण अवस्थालाई संविधान निर्माणमा बिल्कूल नजरअन्दाज गरिएको छ । त्यस्ता जातिहरुको विशेष संरक्षित क्षेत्र बनाउने पहिलो संविधानसभामा सहमति भएको व्यवस्थालाई विकृत गरी भाषा संस्कृति जोगाउन विशेष संरक्षित क्षेत्र भन्ने व्यवस्था गरेको छ, जसको कुनै तुक छैन ।

मौलिक हक अन्तर्गत पर्ने विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता, संगठित हुने र राजनीतिक संस्था खोल्न पाउने अधिकारलाई कुण्ठित गर्ने प्रतिवन्धात्मक व्यवस्थाले अीदवासीहरुको पहिचान तथा अधिकारलाई अप्रत्यक्ष तवरले अपराधको रुपमा चित्रण गरेको छ, र बन्देज गरेको छ । गाईलाई राष्ट्रिय जनावर बनाएर फेरि पनि आदिवासीहरुको संस्कृति तथा चलनलाई अपराधिकरण (criminalized) गरिएको छ ।

यस संविधानले गणतन्त्र र नाममात्रको संघीयतालाई उल्लेख गरे तापनि आदिवासी जनजातिलाई अधिकार दिनुभन्दा पनि असुरक्षित बनाएको छ । आदिवासीको सामूहिक पहिचान र अधिकारलाई संविधानमा संस्थागत नगर्नु आफैमा संरचनागत हिंसा (structural violence) र ऐतिहासिक अन्याय (Historical injustice) हो र यो लोकतन्त्रको बर्खिलाप छ ।

अहिले मुलुक गम्भीर मोडमा उभिएको छ । संविधान बनाउनु भनेको थाती रहेको राष्ट्र निर्माण प्रक्रिया (Belated nation Building Process)लाई पूरा गर्ने अभूतपूर्व अवसर हो । नेपालको राष्ट्र निर्माण प्रक्रियालाई लिएर पटक-पटक प्रश्नचिन्ह उठेको छ । खासगरी आदिवासी जनजाति र मधेशीहरुले नेपाल निर्माणको क्रममा सर्वस्व गुमाएको अनुभूति गरिरहेको अवस्थामा संविधान बनाउनेहरुले ती समुदायलाई जोड्ने ऐतिहासिक अवसरलाई गुमाएको कारणले हामीलाई चिन्तित बनाएको छ । नयाँ संविधानले जनतालाई सूत्रबद्ध गर्नेभन्दा विभाजित गर्ने भएकोले समयमा नै गम्भीर रुपले सोच्न जरुरी छ ।

आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुस्लिम, दलित, महिला लगायतको अन्तरिम संविधानमा संस्थागत भइसकेको अधिकार, सम्बन्धित समुदायसँग गरिएको सहमति र सम्झौतामा राज्यले प्रतिवद्धता जाहेर गरेको अधिकार तथा नेपाल पक्ष राज्य भएको अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठन महासन्धि नं १६९, आदिवासीहरुको अधिकार सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र संघीय घोषणापत्र, २००७ लगायतका अन्तर्राष्ट्रिय कानूनले प्रत्याभूत गरेका आधारभूत अधिकार समावेश नभएको संविधान हामी मान्न बाध्य हुनेछैनौं ।

तसर्थ, यस्तो गैरवैधानिक, नश्लवादी (Racist) विभेदकारी, अलोकतान्त्रिक, मानवअधिकार विरोधी संविधानलाई अस्वीकार गर्न राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय समुदायलाई हामी तल हस्ताक्षर गर्ने आदिवासी जनजाति अगुवा, मधेशी, बुद्धिजीवि, कानूनव्यवसायी, मानवअधिकारकर्मी, महिला, नागरिक समाज, संचारकर्मी तथा विभिन्न पेशा व्यवसायीहरु हार्दिक अपिल गर्दछौं ।

नामावली	हस्ताक्षर
डा. कृष्णा भट्टचन	[illegible]
नन्द कन्दङ्वा	[illegible]
बम कुमारी बुढा मगर	[illegible]
आङ का जी शेर्पा	[illegible]
तीर्थ राज मुकारुङ राई	[illegible]
यशो कान्ति भट्टचन	[illegible]
कुसुम भट्टचन	[illegible]
वीरेन्द्र कुमार ठाकुर	[illegible]
दीपक राई	[illegible]
सालोन राना मगर	[illegible]
मनोहर साहँ	[illegible]
सञ्जोग लाफा मगर	[illegible]
बुद्धकुमारी लामा	[illegible]
भिम राई	[illegible]
धनबहादुर कार्की	[illegible]
शान्त कुमार राई	[illegible]
कुलदीप राई	[illegible]
अमृत योञ्जन-तामाङ	[illegible]
सन्तु का. माझी	[illegible]
गोपाल माझी	[illegible]
दुर्गा राई	[illegible]

जितपाल किरात

तामाङ० कुइदराज स्याङतान

तामाङ प्रेम स्याङ्बा

टंक बहादुर राई

देव कुमार थुतुवा

शंकर लिम्बु

एन.एस. फागो

शान्ति कुमारी राई

शान्ति राई

टहल थामी